

משולחן שלמה

עיונים ופנינים בפרשה מבית מדרשו ושיעוריו של

הגאון הינוקא רבינו שלמה יהודה בארי שליט"א

גליון
121

פרשת יתרו

בעבור מה נתן הקב"ה את השבת לישראל

זכור את יום השבת לקדשו (כ. ח.). מובא בירושלמי שבת (פס"ו ה"ג) בשם רבי חייא בר אבא, שלא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה. וכן הביא בספר מטה אהרן! (דף לו ע"א) ממדרש חזית, שאמר הקב"ה, כל ימות השבוע אדם עוסק במלאכתו, והתורה נשתכחת, הריני נותן להם את השבת, כדי שיהיו פנויים ממלאכה ויעסקו בתלמודם. וביאר שמעלת השבת יתירה אף על סגולת אכילת המן שעל ידה היתה התורה נכללת בגופן ולא נשתכחה מהם (ולכן לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן כמובא במכילתא (בשלח מס' דויה) ובתנחומא (בשלח כ.), כי על ידי השבת ששמרו עוד קודם מתן תורה כמובא במסכת שבת (דף פז ע"ב), באו לידי כך שנטהרו מזוהמת הנחש והיו ראויים למעמד מתן תורה, ולכך מעלתה רבה לזכור את התורה אף לאחר חטא העגל, כי על ידה נטהר האדם מזוהמת הנחש ויוכל לבוא לזכירת התורה.

מה זוכים התלמידי חכמים בזכות אור קדושת השבת

וכתב על זה בספר שמנה לחמולתם משנה פ"א, טעם כב) שיש קליפה הנקראת חשך שהיא הגורמת לשכחת התורה, 'חשך' אותיות 'שכח' (כמובא בספר סוף נבחר³ ריש פ' בראשית), ולכך לא שמש החושך בשבת קודש שבימי בראשית, כי בשבת אין שליטה לקליפה זו, שקדושת השבת מבטלת את השכחה.

ולכך בכח השבת יהיה הלימוד בהיר ונהיר ללא ספיקות וקושיות הנגרמים משכחת התורה, שזהו שורש המחלוקות שבין החכמים כמובא במסכת סנהדרין (דף פח ע"ב). כי אור השבת מבטל את כל חושך שכחת התורה הגורם למחלוקות שבין החכמים, וכמו שביאר רבי חיים פאלג'י בספר עמודי חיים (דף מא ע"ב), שתקנת חכמים להדליק נרות לכבוד שבת קודש משום שלום ביתו כמובא במסכת שבת (דף כג ע"ב), הוא גם בכדי להאיר את אור השבת לחכמים בתורתם, שלא יבואו לידי מחלוקת בלימודם, כי על ידי שמכבדים את השבת באורים, מתעצמת כח השבת לבטל את קליפת החושך הגורמת לשכחה, ותגן קדושת השבת על החכמים לבל ישכחו כל מה שמקבלים מהר סיני, ולכך לא ניתנו שבתות לישראל אלא בשביל שיעסקו בתורה (כמובא בירושלמי שהובא לעיל).

זכור את – יום השבת

ובזה ביאר, שזהו 'זכור את יום השבת לקדשו', 'את' היא התורה שהיא מאל"ף עד תי"ו כמובא בתיקונ"ז (תיקון כא, דף נג ע"ב), וזהו 'זכור את', כלומר כיצד יבוא לזכור את התורה הנקראת 'את', על ידי קדושת 'יום השבת'. והוסיף על כך בנו רבי אברהם פאלג'י בספרו יפה ללב (בסוף ח"ג, דף קלד ע"א), שזהו שאמר הרעיא מהימנא בזוהר יתרו (דף צב ע"ב) על הפסוק 'זכור את יום השבת לקדשו', ש'זכור' הוא 'אתר דלית ליה שכחה ולא קיימא ביה שכחה', כי הוא 'רזא דברית קדישא' שאין בה שום אחיזה לחיצונים, ולכך התורה הנלמדת בשבת גנוזה ושמורה מכל צד שכחה.

כיצד יהיה האדם כוזר ולא ננשים שדעתם קלה

ובהנהגות שבספר חיים וחסד (אות תרכט) ביאר, שלכך נקרא האדם 'זכר'

1 על הגדה של פסח, לרבי אהרן תאומים זיע"א. 2 לרבי אשר אנשיל ב"ר יצחק מפרעמיסלא זיע"א. 3 לרבי אבי עזרי מרגליות זיע"א. 4 לרבי אלעזר בן רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א. 5 לרבי שלמה בוכנר אב"ד פינטשוב זיע"א.

מלשון זכרון, כי כאשר יש לאדם דעת הוא דבוק ומחובר לשורשו, ואז כל האיברים נוטים הולכים אחר דעתו, ואין דבר שיפסיק את השפע בינו לבין הקב"ה, אבל כאשר תשש כח האדם בחטא, נעשה כנשים שדעתם קלות כמובא במסכת שבת (דף לג ע"ב), כי נתקלקל אצלו הזכרון והדביקות בהקב"ה, ויכול לשכוח מהקדושה ולנטות אחר ברע, אבל על ידי קדושת השבת שהוא ברית וזכרון, בא לכלל 'זכור' ומתקן דעתו.

שביתת הנשמה בשבת

ובספר אור החכמה (פ' יתרו) ביאר, שלכך נשתדל משה אצל פרעה שיוכלו ישראל לשבות ממלאכה במצרים כמובא בשמות רבה (א, כח), כי ידע שבזה יוכלו לשוב לדעת הקדוש שקבלו מאבותיהם, כי כך הוא טבע יום השבת מימי בראשית, שהגוף הגשמי מלביש את הנשמה יתירה, ומתחדשת לאדם ההכרה והשכל בדביקות הבורא יתברך, ובא למדריגת זכרון שהוא הדעת. ואח"כ כשבא להר סיני ציוה הבורא על ישראל 'זכור את יום השבת לקדשו', שלא רק שישבתו בשביתת הגוף, אלא יוסיפו גם בשביתת הנשמה, שיתבודדו בשבת בתורה ויחדשו את ההכרה והשכל, שהוא שביתת ומנוחת הנשמה. וסיים, שאם ישמרו ישראל כך את השבת, מיד יזכו לגאולה.

אלו אותיות לא פרחו בשבירת הלוחות

ובספר קדושת אהרן (ליקוטים, דף ח ע"א) מובא בשם מדרש כתב יד, שבשעה שנשתברו הלוחות על ידי משה רבנו ע"ה, לא נשארו שום תיבה ואות שלימים (וכמובא במסכת פסחים (דף פז ע"א) ובפרקי דרבי אליעזר (פרק מה) שפרחו האותיות ונשארו רק שברי הלוחות), אולם הדבור של 'זכור את יום השבת לקדשו' נשארו בו כל התיבות והאותיות שלימים. וביאר הקדושת אהרן, שזהו מפני שמצות השבת נצטוו ישראל עוד במרה קודם מעמד הר סיני כמובא במסכת שבת (דף פז ע"ב), והוא מפני שקדושת השבת היא קביעה וקיימא משבת בראשית כמובא במסכת פסחים (דף קיז ע"ב), וקדושת השבת אחוזה ודבוקה באחדותו יתברך כמובא בזוהר תרומה (דף קלה ע"א), ומשום כך לא היה יכול לקלול מעשיהם של ישראל לגרום שבירה חס ושלוש בקדושת השבת, כי לא נשברו הלוחות אלא מפני שלא היה לישראל אחיזה שלימה בתורה, כי לא הספיקו עוד לקיים פרטי מצוותיה, אבל הדיבור של 'זכור את יום השבת' נשאר שלם במלואו, כי כבר היה לישראל אחיזה בשבת עוד ממרה שנצטוו עליו, וכבר שמרו אותו בפועל קודם מעמד הר סיני. וכבר ביאר כן להדיא בספר אורח לצדיק⁴ (פ' יתרו).

מתי זכו ישראל לשמור את השבת כראוי לשם ה'

ויש לומר שזכו לכך ישראל, מפני שקודם מתן תורה כשנצטוו על השבת, דבקו במצוה זו בשלימות לשם ה', וכמובא בדברים רבה (ג, א) בשם רבי יוסי ברבי חנינא, כאשר ניתנה התורה לישראל באלוש, שמרו אותה ישראל כראוי, וביאר בספר יקהל שלמה⁵ (ריש פ' עקב), שבוודאי שמרו אז ישראל את השבת כראוי לשם ה', ושלא בכדי לבטל את השכחה, כי עדיין לא ניתנה התורה, ולא היה שייך שכחה, אלא היתה כוונתם אך לשם ה' בלבד, לקיים גזירת המלך ודתו.

מרדע לא ניתנה התורה בערב שבת

וביאר החתם סופר (שמות כ, כב) שזהו שמובא במסכת ראש השנה (דף כז ע"א)

ואלה יעמרו על הברכה

לרפואה שלימה ישועת והצלחת:

פכל נסים בן מרינה, אביחי דוד בן סוליקה שולמית, שניאור זלמן בן בת שבע, בת שבע בת חנה, לאה בת סימי לזכות מ.י.

לעילוי נשמת

חיים בן שמעון ואיטה, מרדכי בן זימבול, ראו דור דרוך בן רונית

משה את השבת במצרים ליום מנוחה ושבתה, וכאשר נצטוו ישראל על יום השבת, שמח משה על שזכה מכבר במצרים לזכות את ישראל לשבות בשבת.

משה עבד נאמן לישראל בכל שבת ושבת

וזהו טעם נוסף לכך שמסוגלת השבת לזכירה, כי משבירת הלוחות נעשה שכחת התורה כמובא במסכת עירובין (דף נד ע"ב), כי איבדו ישראל את העטרות והעדניים שזכו להם בקבלת לוחות הראשונות, אמנם מובא בשער הכוונות (דרושי קבלת שבת א) שזכה משה בחלקו לקבל את כל העדיים שנסתלקו מכל ישראל, ובכל שבת קודש הוא מחזיר אותם לישראל בטובת עינו וזהו 'שמח משה במתנת חלקו, כי עבד נאמן קראת לו', שעל אף שזכה לכך בחלקו, עתה ביום שבת הוא עבד נאמן להחזיר זאת לישראל.

ש'שמור וזכור בדיבור אחד נאמרו', כי היתה התורה צריכה להינתן בערב שבת קודש, ואז היה שייך לצוות על ישראל 'שמור את יום השבת', להזהיר אותם שישמרו מאיסורי מלאכת שבת, אבל מפני שהוסיף משה יום אחד מדעתו כמובא במסכת שבת (דף פז ע"א), ניתנה התורה בעיצומו של יום השבת כמובא שם (בדף פו ע"ב), ולא היה שייך לצוות על ישראל אלא 'זכור את יום השבת', שיזכרו את השבת לקדשו, וציוה עליהם הקב"ה גם 'שמור' כמחשבתו הראשונה, וזהו 'זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו'.

וביאר עוד, שמאחר שעל ידי משה נוסף הזכירה של שבת לכך 'שמח משה במתנת חלקו כי הסכים הקב"ה לדעתו, שהרי מתחילה היה כתוב בהם 'שמירת' שבת ולא 'זכירה', וכן כתוב בתורתך, ושמרו' ולא 'זכרו', אבל על ידי משה באו ישראל גם לידי זכירת השבת, וכמו שביאר הטור (או"ח סי' רפא) שלכך אנו אומרים 'שמח משה במתנת חלקו', כי כבר קבע להם

"אנכי ה' א-להיך" (שמות כ', ב')

משיעור יום ד' לך תשע"ז

גילוי מלכותו יתברך, כולם הם בכדי להביא אל המנוחה והנחלה.

הרצון האמיתי והתכליתי שורש כל הרצונות

ודרך ישוב הדעת של האדם היא שיבטל ספקותיו בענין הרצון, ולאחר מכן שיבטל ספקותיו בענין המחשבה וה'מעשה', ובה יהיה לו את היישוב הדעת והשמחה. ולכך צריך האדם תמיד לברר את רצונותיו יותר ויותר, ואף אחר שהתברר לו 'רצון' אמיתי ונכון יותר, יש לו לטכס עצה ו'מחשבה' כיצד להביא את הרצון הזה לידי 'מעשה'.

וככל שיהיה רצונו קרוב יותר אל השורש והאמת, כך יתבטל ממנו הספק ויהיה קרוב אל השלום והשמחה, וכן להיפך, שככל שיהיה רחוק מהרצון האמיתי, כך יהיה רחוק מהשלום והשמחה.

והנה יש 'רצון' שהוא מוחין דקטנות, כמו הקטן החפץ במיני מתיקה, ויש 'רצון' שהוא מוחין דגדלות, שהוא רצון לדברים נעלים ותכליתיים. וגם ברצון לדבר רוחני ונעלה יש קטנות וגדלות, שיש שחפץ לשמר את מקום מנוחתו בגן עדן ושלא יעלה למקומו בבושה גדולה, ויש רצון שהוא מוחין דגדלות - שהוא רצון לגילוי מלכותא דשמיא. ונגד רצון זה, כל שלא נבנה בית המקדש - הוא בושה גדולה לשוב אל מקומו מבלי שהביא לתכלית זו.

ורצון זה לגילוי מלכותא דשמיא הוא הרצון התכליתי היחיד והאמיתי, שבזה יבואו כל הנבראים אל ענין המנוחה. כי כאשר תהיה המנוחה לשכינה שהיא שורש כל הנבראים כאמור, תהיה המנוחה לכל הנבראים הנמשכים ממנה, ומנוחת השכינה הוא בירושלים בבית המקדש, ורק בכנינה נבוא "אל המנוחה ואל הנחלה" (דברים יב, ט), כי שם חפץ הקב"ה לקבוע משכן קבע לשכינה הקדושה, כמ"ש (תהלים קלב, יד) "פה אשב כי אויטיה".

בכל ענין הם ב' רצונות רצון עיקרי ורצון משני

והנה בכל ענין יש ב' רצונות, הרצון הראשון הוא הרצון האמיתי אל הדבר שאותו רוצה להשיג, והרצון השני הוא האמצעי שעל ידו ישיג את הרצון הראשון. דרך משל כאשר חפץ לידע הלכה למעשה בענין מסיים, הוא הרצון הראשון, ומה שנצרך בעבור זה לעיין בדין אחר בכדי לדמות מלתא למלתא, הוא הרצון השני - שאין תכליתו אלא להשיג את רצונו הראשון.

וכן הוא בענין הרצון לגילוי מלכותא דשמיא - שהוא הרצון הראשון, אלא שבכדי להשיגו צריך לכמה וכמה רצונות בעבודת ה' יתברך, שעל ידם יוכל להשלים את הרצון הראשון, שהוא התכליתי והעיקרי.

והנה על אף שכל הגילויים לא יהיו אלא לעתיד לבוא, אעפ"כ בכל התקשרות של האדם לאותה המדרגה שתתגלה לעתיד, יוכל להיות דבוק בה באופן שהיא תשפיע בו מעין העתיד לבוא, שכאשר האדם מתבונן וחפץ משתוקק ונושא את עינו להיות דבוק באמת והטוב השלם הזה, כך תשפיע בו אותה המדרגה בתוקף ויתר שאת. וכך הוא בענין הרצון, שכאשר האדם נושא תמיד את עינו אל הרצון התכליתי הזה, יושפע עליו מאור הגאולה שלעתיד, שאז הכל יהיו במנוחה והיפך הטלטול, וכך תהיה כל עבודתו מתוך ישוב הדעת שלום ושמחה כמו שיהיה לעתיד.

שכחת הרצון הראשון והעיקרי

אלא שאין האדם רוצה בכל ליבו בגילוי מלכותא דשמיא, ומעדיף

אין האדם יכול ליישב דעתו אא"כ מיישב את דעתו על ענין עולם הבא

עיקר גדול לאדם החפץ לעמוד לפני קונו כראוי הוא ענין טהרת המחשבות ויישוב הדעת, כי בזה יבוא לידי שלום עם עצמו, ויוכל לחיות ולעבוד בשמחה, וכמ"ש (תהלים ק, ב) "עבדו את ה' בשמחה".

כי הנה 'אין שמחה כהתרת הספקות' כמו שכתב הרמ"א בתורת העולה (ח"א, ו), וזהו טעם מה שבני אדם חפצים תמיד לבוא לידי שלוה ויישוב הדעת בכל עניניהם, כי כאשר יתבטלו מקרבם כל עניני הספק, יבואו לידי שמחה פנימית ואמיתית, שהוא יישוב דעתו מתוך בהירות הדעת ללא ספקות ומבוכות.

אמנם כל עוד אינו משלים עם נשמתו, לא יבוא האדם לידי ביטול הספקות שבקרבו. כי נשמת האדם חפצה ומשתוקקת תמיד לבוא לידי חיבור נצחי עם הבורא, ולכך כל מטרתה להביא את האדם שיהיו כל רצונותיו בשלום עם רצון הבורא, וכאשר אין מטרת האדם ביישוב דעתו בכדי לבוא לידי קשר שלם עם הבורא ב"ה, הוא כמ"ש (תהלים לח, ד) "אין שלום בעצמי מפני חטאתי", ולכך לא יוכל לבוא לידי יישוב דעתו באמת, כי מאחר שבפנימיות נפשו הוא חלוק מרצון הבורא, לא תתיישב דעתו בקרבו באמת.

כמיהת כל הנבראים לבוא אל המנוחה מפני ששורש הכל הוא באחדות והמנוחה

וראשית כל צריך האדם ליישב את דעתו על ענין הרצון, כי אין האדם יכול לבוא לידי שלום ושמחה אלא אם כן יש לו רצון ומטרה בכל עניניו ומהותו, כי כאשר אין לו רצון ומטרה, אינו יכול לבוא לידי שמחה.

והנה שורש הרצון בכל הנבראים הוא לבוא אל המנוחה, כי כל ענין הטלטול הוא היפך השלימות, לכך כל אדם שבא על דעתו, מטכס תדיר עצות ומזימות כיצד לבוא אל המנוחה ואל הנחלה, שבו לא יזדקק לענין הטרחה והטלטול. והרצון אל המנוחה הוא מפני ששורש כל הנבראים הם באור מלכות ה' ב"ה, ובה אין שייך ענין טרחה וטלטול כלל, ועל כן נמשך ענין זה אצל כל הנבראים, שחפצים הם לחזור אל שורשם.

כי טלטול שייך דוקא כאשר יהיו ב' מקומות וקצוות, אבל המנוחה היא בסוד האחדות, ובאחדות אין תנועה כי הכל אחד מכל צד ופינה. דרך משל, ריבוע אינו אחדות גמור, מפני שיש בו קצוות, שלכך יש בו תנועה מקצה לקצה, אבל העיגול לעומת זאת אין בו קצוות ותנועה, ולכך יהיה בו שוויון ואחדות.

וכל הנבראים כולם, העליונים והתחתונים, מושרשים הם באור מלכותו יתברך שהיא כעגול, כי ממנה הוא הגילוי הראשוני אל הנבראים העליונים והתחתונים (כי כל גילוי שמותיו יתברך הוא מגילוי מלכותו, וכן כל הנבראים הם מגילוי אור מלכות ה' ב"ה), והיא גם תכלית ומטרת הכל - שיבואו של הנבראים שנאצלו ממנה לגלות ולהמליך לקודשא בריך הוא. ומרצון זה המושרש בכל הנבראים, משתלשלים כל הרצונות של הנבראים כולם, ומפני שבבורא יתברך אין את ענין התנועה והטלטול, כי הוא יתברך סובב את הכל ומלא את הכל, ולית אתר פנוי מניה, לכך רצונות כל הנבראים, שתכליתם ומטרתם הפנימית היא להביא לידי

את רצונותיו שלו שבהם יש לו התקשרות ושמחה, ואף על פי שתשיג דעתו את הרצון האמיתי על גילוי מלכות ה' ב"ה, אין לו התקשרות ברצון זה. והכל הוא מפני שנשכח מאיתנו הרצון אל התכלית, כי כל הרצונות הרוחניים והנעלים שחפץ בהם האדם, אינם אלא משרתים לרצון הראשון - שיתקדש שם ה' ב"ה ויהיה הוא יתברך למלך על כל הארץ, אך נוהג שבעולם שאף כאשר בא האדם למוחין דגדלות שאינו זקוק לפרס על מנת לעבוד לה' ב"ה, ואינו כמו הקטן הנצרך למיני מתיקה, בכל זאת אינו מגלה בקרבו ופנימיותו באמת את התכלית והרצון האמיתי הזה בכל עבודתו, שהוא העיקר, ומפני זה הלך זה הרצון הראשון, שהוא ראשית כל הרצונות, ונשתכח חלילה מישראל, עד שלב האדם מלא ברצונות מבלי שיש לו מקום מועט בליבו לזה הרצון הראשון והאמיתי בכל עבודתו ותורתו.

שכחת הרצון העיקרי הוא שכחת התורה בשבירת הלוחות

והסיבה לכל זה הוא ענין שבירת הלוחות הראשונות, כי הלוחות הראשונות הם בסוד הרצון הראשון, והלוחות השניות הם בסוד הרצון השני. והמשמעות בזה, שבלוחות הראשונות היו ישראל ראויים לדבוק תדיר ברצון לגילוי מלכותא דשמיא בכל העולמות, וכל רצונותיהם הנוספים היו טפלים ומשרתים לרצון האמיתי לקדש שמו יתברך, ומתוך שלא היו מתבטלים מהדבקות ברצון זה, היה נשפע עליהם תמיד ממדרגה זו. ולכך גילוי התורה דלוחות ראשונות היה ללא ענין היגיעה והטלטול, וגם עסק התורה היה כולו יחודים בשמו יתברך ובלא קושיות ואיבעיות, כי היו דבוקים תמיד בתכלית האחרון, שהוא סוד המנוחה והנחלה האמורה בבית המקדש, מקום מנוחת השכינה.

אמנם בלוחות השניות נעשה ענין שכחת התורה, והמשמעות בזה, שנשכח הרצון הראשון בעסק התורה, ואין העולם דבוק תדיר אלא ברצון השני, ואין לב הנבראים חפץ בכל כולו את רצונו יתברך - לגלות את מלכותו, וזהו מהות שכחת התורה. ועל זה מתפללים 'השיבנו אבינו לתורתך', שנשוב לעסוק בתורה שהיא תורת ה', שהרצון שלנו בעסק התורה יהיה שווה לרצונו יתברך - לגלות מלכותו.

לוחות ראשונות הם בסוד העשירות ודלא בלוחות השניות

וחלילה לחשוב שיש איזה פירוד בין לוחות ראשונות ללוחות שניות, כי באמת אין לנו אלא תורה אחת, אלא שהחילוק בניהם הוא בסוד המקום, שאמרו בירושלמי ראש השנה (פ"ג ה"ה) על הכתוב במשלי (לא, י) "ממרחק תביא לחמה", שדברי תורה עניים הם במקום אחד ועשירים במקום אחר. והמשמעות בזה, שלוחות הראשונות הם בסוד העשירות, שאז ישראל היו באים מכח העשירות, שהוא שלימות הדעת בתורה שהוא העשירות האמיתית, ובזה ישראל הם כבני מלכים שכל האומות משמשים להם. וממקום זה של העשירות היו צריכים להאיר לכל העולם, והיו כל הקליפות בטלות ונכנעות מגודל מדרגת עסק התורה שקבלו בלוחות הראשונות, עד שהיו מתקנים העולם כולו, והיה משה רבנו בונה לבית המקדש.

כי בלוחות הראשונות, עלו פנימיות העולמות ונזדככו עם ישראל ובאו למדרגה שהיו יכולים לייחד את שמו יתברך במוחין דגדלות, בלא הגלויות והחורבנות, ומתוך כך היו צריכים להאיר את כל העולם, והיה אור התורה מזוהרא עילאה מאיר על פניהם של ישראל, ורק מתוך הליכתם ושהותם בעולם היו כל הקליפות בטלות, וכל החיצונים היו נכנעים, והיה מתבטל כל היסורים והצער מן העולם, וככלות הרע, גם מהגויים היה מתבטל היסורים, והיו הכל משמשים לישראל ועובדים לה' ב"ה.

אך לוחות השניות הם בצד העניות, כמו שאמר בתנא דבי אליהו זוטא (פרק ד) שמשעת שבירת הלוחות נגזרה גזירה על ישראל שילמדו את התורה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטלטול ומתוך הטיורף ומתוך הדוחק ומתוך שאין להם מזונות, כי מתקיים בלומדי התורה 'והיה ראשיתך מצער ואחריתך יגה מאד' (איוב ח, ז), שמתוך שלומדים את התורה בעניות ודוחק באים לאחר מכן לענין העשירות, כמו שאמרו במסכת אבות (ד, ט) ש'כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר'.

כי בחטא העגל ירדו פנימיות העולמות ונתגשם הכל, ועל כן ירדה התורה גם כן למקומם של ישראל למטה, ומפני שירדו העולמות למדרגה של פירוד ומקום הקליפות, ירדה התורה יחד עם ישראל להאיר להם במקום זה. וזה מצד עוצם ענותנותו יתברך שדוחה את כבודו ויורד להאיר לאדם היכן שהוא, בכדי להשיבו אל האחדות הגמור (אלא שתחילה מאירה התורה לאדם את הדרך היכן לא לילך והיכן לילך, שהוא כנגד האות ב', לניתוב השפע בצמצום לדרך אחד), וכפי שנהג כך הקב"ה עם אדה"ר לאחר חטאו שקרבו ולימדו

סדר תשובה, כך נהג עמנו לאחר חטא העגל שנתן לנו את הלוחות השניות, וזו הענווה הגדולה של השי"ת שנתן לנו כלאים בכל מצב שהם את הפתח לידע מגדולתו יתברך ולעבדו בדרך הנכון, וכמו שאמרו במסכת מגילה (דף לא ע"א) שבמקום גדלותו יתברך שם אתה מוצא ענותנותו, כי עצם מה שאדם יכול לידע ממנו יתברך ולדעת דבר מה מגדולתו, הוא מחמת ענותנותו, וכל שכן לאחר שחטא האדם, שהדרך שיוכל שוב להשיג בגדולתו יתברך, הן הן נוראותיו והן הן גבורותיו.

מ"ם וסמ"ך שבלוחות הראשונות

והנה הלוחות הראשונות הם בסוד עץ החיים, שהוא גילוי של יחוד ה' ב"ה בכל הבריאה, וזה כנגד האות ס' שהיא כעגיגול, כי בלוחות הראשונות היה גילוי של רצון אחד ויחיד - להמליך לה' ב"ה. ואף על פי שלא נתברר חיצוניות העולמות, והיה קיום לרע בעולם, שהוא כנגד האות ס' שתומה, שהיא כריבוע שיש בו קצוות - טוב ורע, היה בעיניהם הדבר כאחדות גמור, ולא היה הרע נחשב בעיניהם למציאות.

וזה שאמרו במסכת שבת (דף קד ע"א) שבלוחות הראשונות מ"ם וסמ"ך בנס היו עומדים, כי במדרגת הלוחות הראשונות היו ישראל מגלים אחדותו יתברך בכל הבריאה, שהוא יתברך יכול לעשות מעיגול ריבוע ולהיפך, ולכך היו אותיות אלו עומדות באוויר, שהוא סוד הכתר העליון, כי היו ישראל באמונת היחוד קרוב אל השלימות, והבינו שאין הם יכולים להבין את הבורא יתברך בשכלם, והיתה כל מהותם דבקה מאד בקודשא בריך הוא.

אמנם כאשר ירדו פנימיות העולמות נעשה שכחת התורה, שכאמור המשמעות בזה שנשכח מהם הרצון הראשון והדבקות ברצונו יתברך בכריאת העולם, ומפני שבמקום זה אין היחוד מגולה, נעשתה התורה כהאות ס', שהיא כריבוע ויש בה קצוות, שזהו סוד עץ הדעת טוב ורע, שנצרכה התורה להזהיר את ישראל מהרע והקליפות, שזהו ענין איסור והיתר, טמא וטהור, כשר ופסול שבהלכות התורה.

ומאחר שירדו העולמות למקום הקליפות, נעשה בזה פירוד, שאי אפשר להתבונן שהכל אחד השווה, היינו עיגול וס', אלא רק לאחר שמכיר שהכל אינו שווה, וכהאות ס' וריבוע. והמשמעות בזה, שמפני שנשכח מהם הרצון הראשון בסוד לוחות הראשונות ועץ החיים, הם אוחזים ודבוקים ברצונות הטפלים והמשמשים לרצון הראשון - שהם צד ה'טוב' שבעץ הדעת, או ברצון הנמשך מהקליפות - שהוא צד ה'רע' שבעץ הדעת.

נמצא שלאחר שנפרדו מהדבקות ברצון האמיתי בסוד עץ החיים, שהוא רצונו יתברך ממש, ירדו למדרגה של עץ הדעת טוב ורע, שהם רצונות טובים, אך אינם אלא בסוד הרצון השני המשמש לרצון האחד האמיתי. וככל ששוכח יותר מהרצון האמיתי, עומד האדם בנסיון גדול יותר לרצות אף את צד הרע שבעץ הדעת, שהם כל הרצונות המנגדים לגמרי לרצונו יתברך, שכל זה נמשך מירידת פנימיות העולמות לאחר החטא ושבירת הלוחות הראשונות.

ומזה נמשך אצל האדם הספיקות והמחלוקת בענין הרצון, ומתרחק מענין השלום - שיהיה רצונו שווה לרצון שורש נשמתו ולרצון ה' ב"ה, ועל כן אינו יכול לבוא לשמחה ושלום. אך כאשר מיישב האדם את דעתו על ענין הרצון, עושה בזה שלום בינו לבין נשמתו, ובזה יכול לבוא לשלמות יישוב הדעת, ולעבוד לה' ב"ה מתוך שלום ושמחה.

לשוב אל הרצון האמיתי הוא מתוך דרך אמונה

ובכדי שיוכל האדם לשוב אל הרצון הראשון צריך הוא ל'דרך', ודרך היא אמונה כמו שכתוב (תהלים קיט, ל) "דרך אמונה בחרתי". והמשמעות של 'דרך' היא, שאין האדם פונה לימין או לשמאל, ואין הוא פונה לאחור או לפנים מהדרך שיש לפניו, כי מפני שלאחר שבירת הלוחות ירדו העולמות למקום בו יש מציאות לקליפות, צריך לילך בדיוק רב מבלי לנטות מדרך האמונה.

והנה שורש כל עוון וכל חטאת הוא בגאות, ובכדי שיוכל לחשוב מרצון השי"ת ודרך האמונה, צריך תחילה לנקות את מחשבתו מן הגאות. והמשמעות של גאווה היא שאוחז בדעתו שידוע ומבין איזה דבר - ועל כן יכול הוא להתבונן בדרך הנהגת ה' או מידותיו של ה' ב"ה. ולכן בכדי שיוכל האדם להתבונן ולחשוב מדרך האמונה, צריך לבטל ממחשבתו את הגאות על כל פנים לזמן מה, ובזה תהיה מחשבתו נקיה באופן שיוכל להכניס במוחו התבוננות אלקית.

דהנה כלליות האמונה בה' ב"ה היא בדברה הראשונה

"אנכי ה' אלהיך", וגילוי השי"ת לישראל הוא כדרך המחשבה שרצה הוא יתברך שנתבונן, ועל כן הם ג' דרגות: 'אנכי', 'הוי"ה', 'אלהיך', וכמו שאמר הרעיא מהימנא בזוהר וארא (בדף כה ע"ב) ש'אנכי' הוא כלל, 'הוי"ה' אלהיך פרט. כי 'אנכי' הוא מורה על הביטול המוחלט של המחשבה מלחשוב ולהתבונן בגדולתו יתברך, והוא ההתחלה של האמונה, שהוא ביטול המחשבה, כי לא יוכל אדם לייחד שמו יתברך או להשיג איזה דבר בדרך האמונה והידיעה מהבורא ב"ה כאשר בא עם מחשבתו אשר בה הוא מלא מכל ידיעותיו ומעשיו, שכל אלו אינם מאומה כנגד התבוננות אמת שיחשוב מהבורא ב"ה, ולכן צריך תחילה לבוא לביטול המחשבה.

כי קודם שבא האדם להתבונן בדרכי האמונה, צריך שיסיר מליבו האפיקורסות והמחשבות והקושיות שיש לו על השי"ת, וכל מה שחושב לא טוב על השי"ת שלא ענה לו לתפילתו או על דרכי הנהגתו של השי"ת, לכך צריך תחילה למידת הכנעה, שיבטל ממוחו כל מחשבה, וידע שאינו יכול לעולם לידע איזה דבר בדרכי הנהגתו יתברך, והאדם הוא כציץ השדה וכחלום יעוף, ומחמת הריחוק מהתורה אין בו שכל ישר כלל שיוכל להבין ולהשיג דבר באמונה מבלי שיבטל את כל דעתו ומחשבותיו עליו יתברך, ורק לאחר שמבטל את מחשבתו עד שמכניע את ליבו מפחד ה', יוכל להתבונן ולחשוב משמותיו של ה' ב"ה שהם הוי"ה אלהים כמ"ש 'אנכי ה' אלהיך'. שהמשמעות בזה, שניתן לנבראים להתבונן במשמעות הנורא של שמותיו יתברך.

וביטול המחשבה הוא כנגד 'אנכי', כי רק להתבונן ולחשוב מכך שהבורא ב"ה אומר 'אנכי', זהו אימתה ופחד גדול מאד, שהוא מורה בזה על עצמו ומהותו. ודיבור זה הוא כנגד ביטול כל דבר מחשבה כלל, כי 'אנכי' מורה על כך שאין לנבראים שום השגה ותפיסה או מחשבה בו יתברך כלל.

רחמי השי"ת וענותנותו

וכאשר מתבונן בשם הוי"ה, ההתבוננות היא שהוא יתברך מקור הרחמים, ורחמים אלו הם ללא גבול ומידה כלל, ועל כן הנברא ששכלו הוא בעל גבול ומידה, אינו יכול להבין ולתפוס במחשבתו את רחמי ה' ב"ה. ועל כן יוכל האדם להתבונן רק מצד שכלו שהוא בעל גבול, ויתבונן שעיקר משמעות שם הוי"ה הוא, שהרצון המחשבה והמידות של הבורא ב"ה הם רחמים גמורים, ומתוך כך היא כל הנהגת השי"ת עימו ברחמים גדולים, והטוב הגמור והרחמים העצומים ביותר שיוכל האדם לחשוב ולצייר בדעתו - הבורא חפץ ורוצה להיטיב עימו הרבה יותר מכך, עד בלתי קץ וגבול, והוא יתברך תמיד חושב מחשבות כיצד להביא את האדם לשוב אל הטוב הגמור ולהיטיב עימו לנצח, וכמ"ש בירמיהו (כט, יא) "כי אנכי ידעתי את המחשבות אשר אנכי חושב עליכם נאום ה', מחשבות שלום ולא לרעה, לתת לכם אחרית ותקוה".

ומחמת עוצם רחמי ה' יתברך, גם כאשר נתרחקו על ידי חטא, וירדו העולמות מטה, הוריד הקב"ה את התורה למקומנו, וזהו גילוי הענוה הגדולה של השי"ת כאמור. כי כך הוא דרכו של השי"ת תמיד לרוב ענותנותו, שאין הוא עוסק תמיד אלא כפי רצון האדם, להיטיב עימו כפי דרכו ומעשיו, ולכן, אם לא נזכור אנו את גילוי מלכותו ונבקש אותו למלך עלינו, הוא יתברך בענותנותו לא יבוא אל ארמונו. ודרך משל, אם יהיה אחד שהוא מופלג ביותר במידת הענוה, לא יחפוץ לבוא פתאום אל הבית אלא אם כן יקראו אותו, כך הוא יתברך ממתין כביכול שיקראו אותו לשוב אל ארמונו ואל ביתו.

זכירת הרצון האמיתי הוא בזכרון הדיבור דאנכי ה' א-להיך

וזה שאמרו בזוהר חדש יתרו (בדף מח ע"ב) על הכתוב 'אנכי הוי"ה אלהיך', הוי"ה כנגד זכור, אלהיך כנגד שמור. 'הוי"ה' כנגד זכור' הוא היינו שנזכור מגדולת רחמיו וענותנותו, ולבל נשכח את רצונו יתברך לגלות מלכותו, 'אלהיך' כנגד שמור', היינו שישמר האדם מהמחשבה שאין רצונו יתברך על גילוי מלכותו נוגע אליו, ועל כן נאמר "אנכי ה' אלהיך" בלשון יחיד, והמשמעות בזה, שכל גילוי דאנכי ה', וכל רצונו יתברך מוטל עליך.

וכאשר מבטל האדם את מחשבתו ומתבונן ברחמי השי"ת וענותנותו, שנותן כביכול את כל גילוי מלכותו ביד האדם, יוכל להשיב אל ליבו את הרצון האמיתי. ובכל ענין שנצרך לכמה רצונות בכדי לבוא אל

הרצון הראשון והתכליתי, יהיה מול עיניו את קול השי"ת - 'אנכי ה' אלהיך', שהוא יתברך ברא כל העולמות בכדי ליתן לך את האפשרות לרצות להמליכו, ובזה אתה נעשה שלוחו ממש של השי"ת להשיב את מלכותו. וזהו שאמרו ס' וס' שבלוחות בנס היו עומדים, שהיו צריכים ישראל לנס ופלא, כי בלוחות הראשונות לא היו ביד ישראל מספיק מעשים והתעוררות מצידם להמשיך את כל הגילויים הנוראים של קריעת ים סוף ומתן תורה, ועל כן התגרו בהם החיצונים ביותר, וזה שאמרו שהיו האותיות עומדים בנס, היינו שבאו ישראל למדרגתם הגדולה בלוחות ראשונות בחסד עליון, ובלא רצון והתעוררות מספיק מצידם.

אבל לעתיד שישבו לישראל הזיהרא עילאה שהייתה מגולה עליהם בכתרים דנעשה ונשמע, יהיה זה מצד מה שהתעוררו ורצו בזה מצידם, ועל כן כביכול מצד הדין והטבע יבוא למדרגתם הגדולה. וזה על ידי שיזכור האדם תדיר את הדיבור הראשונה ד'אנכי ה' אלהיך' כציווי על הרצון הראשון והאמיתי בכל רצון שיבוא לידו, וככל שיהיה האדם דבוק ברצון להמליך לה' ב"ה, ימשך עליו מאור הגאולה דלעתיד, שהוא בנין בית המקדש הנקרא 'מנוחה ונחלה', ותהיה לו מנוחה בנפשו, ותהיה דעתו מיושבת ויוכל לעבוד לה' ב"ה מתוך שמחה, שהוא כנגד שבת קודש, וכגד זכור ושמור, כאמור בזוהר חדש יתרו (ש).
א' דאנכי היא מזכות א' דאברהם שביטל כל רצונו מפני רצון השי"ת

כי 'אנכי' הוא ענין התכליתי האחרון שהכל יבטלו דעתם ומחשבתם לגמרי, כי הוא ענין האחדות בסוד לוחות ראשונות, וכנגד א' דאנכי שהיא כנגד שם אהי"ה כמ"ש (דברים לא, כג) "ואנכי אהיה עמך", והיא כנגד א' דאברהם אבינו. כי 'אנכי ה' אלהיך' הוא כלליות מצוות עשה כמובא בזוהר חדש כי תשא (דף נד ע"ב), ולכל זה זכינו מכאן אברהם שציווה אותו הקב"ה במצוות עשה של 'לך לך מארצך', כמובא בזוהר שם ש'אברהם' עולה כמספר רמ"ח מצוות עשה. ועיקר ציווי השי"ת לאברהם היה על כל רצונותיו, שציווהו "לך לך מארצך ממולדתך ומבית אביך", שילך מרצונותיו המולדים בו בטבעו, ומהרצון שקיבל מבית אביו - שכל אלו הם רצונות שצריכים לשמש את הרצון העיקרי והאמת, וצריך לבטל אותם כנגד הרצון האמיתי שהוא 'הארץ אשר אראך', שהיא סוד ארץ ישראל שהיא נוטריקון 'ארצה ישר א-ל', שראשית הרצון צריך להיות על בית ה' ועל מלכות ה', וכל הרצונות צריכים לשמש לזה הרצון.

את עיקר כח הרצון צריך לשמור לכבוד השי"ת

וכל מה שאדם נצרך בחייו לבני חיי ומזוני הם רצונות הצריכים לשמש לרצון העיקרי והתכליתי הזה, ועל כן אין לו להכניס רצונות אלו ולמלאות בהם כל חללי ליבו, כי עיקר הרצון צריך להיות שמור לכבודו יתברך ועל גילוי רצונו, כי הוא כנגד ה'יחידה' והדבר הקדוש ביותר שבאדם. וכל מה שרוצה להשיג בחייו, צריך שיהיה בעיקר מפני שנצרך לזה, ואינו יכול בלי בני חיי ומזוני, אך רצונו ועיניו נשואות תמיד על כבודו יתברך ומלכותו.

וכאשר רצון השי"ת עומד תמיד לנגד עיני האדם, נמשך עליו מאור הגאולה ומעין העתיד לבוא, ועושה איתו הקב"ה ניסים ונפלאות אותות ומופתים, כי דבוק הוא תמיד בהשורש שהוא א' ד'אנכי', שהיא כנגד שם אהי"ה כמ"ש "ואנכי אהיה עמך", וכמו שאמרו בשמות רבה (ג, ד) שזהו שאמר הקב"ה למשה "כי אהיה עמך" (שמות ג, יב), שבזה שתלך בשליחותי לגאול את ישראל יהיה ניכר שאתה שלוחי, כי כל מה שתרצה אעשה.

כי כאשר מבטל האדם את כל רצונותיו מפני הרצון העיקרי והתכליתי, נעשים גם רצונותיו כאחד עם זה הרצון התכליתי, וכמו שאמר רבן גמליאל במסכת אבות (ב, ד) 'עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו. בטל רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך'. 'עשה רצונו כרצונך' הוא שרצונותיך יהיו כרצונו יתברך, שהוא הרצון האמיתי לגילוי מלכותו, 'כדי שיעשה רצונך כרצונו', היינו כדי שיתגלו עליך הרחמים, וכמו שאמרו במדרש שכל מה שתרצה אעשה, כי בזה ניכר שאתה שלוחי (היינו שאין לך רצון מלבד רצונו).

'בטל רצונך מפני רצונו', היינו שתבוא אל ביטול כל הרצונות, כמ"ש 'לך לך מארצך' וכאמור, 'כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך', בכדי שתבטל הדבקות שלך ברצונות אחרים שאינם אלא משמשים לרצונך האמיתי, ויהיו כל תשוקותיך ורצונותיך לגילוי מלכותו יתברך בשלימות בבית המקדש, מקום משכן השכינה הנצחי, וכך יבואו כל הברואים אל הנחלה ואל המנוחה, ויכירו וימליכו את הבורא מתוך יישוב הדעת ושלוה נצחית.

לציבור הקוראים היקר, הדפסת העלון כרוכה בהוצאות רבות, העלון יוצא בצמצום והביקוש עצום. ניתן לתרום בעמדות נדרים פלוס לעמותת יד להועיל עבור 'משולחן שלמה'. או בהעברה: בנק: מזרחי טפחות (20) סניף: 417 (גאולה) מס' חשבון: 521025 שם העמדה: 'יד להועיל' - עבור העלונים, ולציין את שם ההקדשה. התרומה מוכרת לצרכי החזר מס (סעיף 46)

לבקשת רבים ניתן לשמוע בקו 'שיעורי הינוקא' את השיעורים האחרונים והמאמר הימי. מספר הקו 02-5-306-506 האזינו ותחי נפשכם

כל הזכויות שמורות למכון 'ים שלמה'. לתגובות הערות והקדשות וכן לקבלת הגיליון יש לפנות בטלפון 0548434755 או בכתובת מייל alonim.yanuka@gmail.com